

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคสังคมข่าวสารปัจจุบันนี้ การสื่อสารคือกระบวนการอันสำคัญยิ่งที่จะทำให้เกิดการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารไปทั่วทุกมุมโลก โดยมี “สื่อ” เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดข่าวสารไปยังบุคคลหรือสถานที่ต่างๆตามความสะดวกและความเหมาะสมของปัจจัยแวดล้อมในด้านต่างๆ

ในความมากมายทั้งจำนวนและรูปแบบของข่าวสารที่แพร่กระจายอยู่นั้น “การ์ตูน” ก็จัดเป็นสารชนิดหนึ่งหรือรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในการถ่ายทอดเรื่องราวและข้อมูลข่าวสารได้ด้วยเช่นกัน

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2531: 90) ได้ให้ความหมายของคำว่า “การ์ตูน” ไว้ว่า “การ์ตูน (น.) หมายถึง ภาพล้อ ภาพตลกหรือบางที่เขียนเป็นภาพบุคคล บางที่เขียนเป็นภาพแสดงเหตุการณ์ที่ผู้เขียนตั้งใจจะล้อเลียน จะให้ดูรู้สึกรำคาญ บางที่ก็เขียนติดต่อกันเป็นเรื่องยืดยาว”

ส่วนความหมายของคำว่า “การ์ตูน” (Cartoon) ในทางสากลนั้น Sir.David Low (อ้างถึงใน สุครักษ์ จรรยาวัช, 2532: 2) นักเขียนการ์ตูนชาวอังกฤษผู้มีชื่อเสียงได้ให้ความหมายว่า “การ์ตูนหรือภาพวาดที่เป็นการล้อเลียน เสียดสี อย่างหลักแหลมหรือตลกขบขันด้วยการใช้ตัวแทนหรือสัญลักษณ์ ซึ่งอาจมีหรือไม่มีคำอธิบายประกอบภาพ (Caption) ก็ได้ และอาจมีมากกว่า 1 ช่อง (Panel)”

การ์ตูนเป็นสื่อกราฟิกอย่างหนึ่งที่แสดงออกด้วยการขีดเขียน โดยใช้เส้นหรือสีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างประกอบกัน สร้างเป็นภาพสัญลักษณ์ที่ใช้แทนตัวบุคคล ความคิด สถานการณ์ ใช้เป็นสื่อนำความคิดหรือใจแก่ผู้ดู คุณสมบัติหรือลักษณะที่เด่นของการ์ตูนก็คือการผสมผสานทั้งภาพและถ้อยคำเข้าด้วยกันอย่างเหมาะสมกลมกลืน การ์ตูนถูกใช้เป็นประโยชน์ต่อการสื่อสารหลายๆด้าน เช่น เพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ หรือแม้แต่การโฆษณาชวนเชื่อ และที่สำคัญการ์ตูนสามารถใช้เป็นสื่อเพื่อเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม และเป็นสื่อ

การสอนที่ดีด้วย การ์ตูนจึงเป็นสื่อที่สามารถนำไปใช้ได้ทุกวงการ แม้แต่วงการเมือง (พัน สุขเจริญ, 2525: 33 อ้างถึงใน ชาตรี พนเจริญสวัสดิ์, 2529: 7)

มาธิษา พิศาลบุตร (2533: 2) ก็ได้กล่าวถึงความหมายของ “การ์ตูน” ในทำนองเดียวกันว่า “การ์ตูน นับเป็นวรรณกรรมอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้ในการสื่ออารมณ์ ความรู้สึกของผู้เขียนได้ดี โดยเฉพาะการนำภาพการ์ตูนมาใช้ในการสื่ออารมณ์ขัน เนื่องจากภาพการ์ตูนเป็นศิลปะที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย รวดเร็ว และสามารถทำให้เรื่องต่างๆ ที่เคร่งเครียดกลายเป็นเรื่องสนุกสนานได้ เพียงแต่ผู้เขียนนำภาพการ์ตูนมาประกอบเรื่องราวเหตุการณ์ที่สร้างขึ้นพร้อมทั้งสอดใส่อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เขียนลงไป”

Randall P. Harrison (1981: 31 อ้างถึงใน สุครัก จรรยาวงษ์, 2532: 2) นักวิชาการด้านการสื่อสารและนักเขียนการ์ตูนได้พิจารณาการ์ตูนในแง่ของการสื่อสารไว้ว่า “การพิจารณาว่าการ์ตูนเป็นการสื่อสาร จะสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้นเมื่ออ้างอิงแบบจำลองการสื่อสาร นั่นคือ ภาพการ์ตูนเป็นตัวสาร (Message) ซึ่งอาจอธิบายได้ในลักษณะของรหัส (Code) เนื้อหา (Content) และความซับซ้อน (Complexity) ซึ่งเกิดขึ้นในบริบทของการสื่อสารขนาดใหญ่ ภายในโครงสร้างนี้เราจะมองเห็นนักเขียนการ์ตูนและพลังทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการผลิตผลงานการ์ตูน หรือช่องทางการถ่ายทอดการ์ตูน และเรายังอาจศึกษาเกี่ยวกับผู้รับสารและผลสะท้อนกลับ (Feedback) ที่มีอิทธิพลต่อการผลิตผลงานการ์ตูนต่อไปด้วย”

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า “การ์ตูน” ก็จัดเป็นรูปแบบสารประเภทหนึ่งที่ใช้ในการนำเสนอเรื่องราวและข้อมูลข่าวสารได้เหมือนกับสื่อชนิดอื่นๆ แต่การ์ตูนจะมีลักษณะของการเป็น “สื่อที่แฝงอารมณ์ขัน” ที่ส่งผ่านมาพร้อมกับตัวการ์ตูนและคำบรรยาย

การ์ตูนเป็นภาพที่เขียนขึ้นในลักษณะต่างๆ ให้ผิดเพี้ยนไปจากความเป็นจริง โดยการใช้เพียงเส้นหยาบๆ พอมองรู้ว่าคืออะไร เป็นการถ่ายทอดความเข้าใจ ความรู้สึกต่างๆ ด้วยรูปภาพ โดยมีความหมายแอบแฝงเพื่อความตลกขบขันและเพื่อความบันเทิง (ดวงรัตน์ กมลโบล, 2534: 34)

มีการ์ตูนประเภทหนึ่งที่มีความสำคัญและมีความหมายบางประการแตกต่างไปจาก “การ์ตูน” ทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเนื้อหาสาระที่แฝงอยู่ นั่นคือ “การ์ตูนการเมือง”

“การ์ตูนการเมืองหรือภาพล้อการเมืองมีอิทธิพลต่อประชาชนทั้งด้านความคิด เศรษฐกิจ และการเมือง โดยผ่านทางสื่อมวลชนคือหนังสือพิมพ์และ และวารสารต่างๆ ในวิชาการหนังสือพิมพ์ การ์ตูนหรือภาพล้อทางการเมือง เปรียบเสมือนบทความ หรือคอลัมน์ประจำที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันแต่อย่างไร บางครั้งเป็นการสรุปความคิดเห็นหรือแนวทางของ หนังสือพิมพ์เหมือนกันกับบทนำของบรรณาธิการ หนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ จึงขาดการ์ตูนหรือภาพล้อการเมืองมิได้”

(เกรียงรัตน เทพบุตร, 2524 อ้างถึงใน ชาตรี พนเจริญสวัสดิ์, 2529: 3)

การ์ตูนการเมืองมีมานานแล้วและปัจจุบันก็ค่อนข้างจะมีความสำคัญและได้รับความนิยม จากผู้อ่านมากขึ้น โดยสังเกตได้จากหนังสือพิมพ์แทบทุกฉบับจะมีเนื้อที่สำหรับคอลัมน์การ์ตูน การเมืองนำเสนอทุกวัน หรือบางฉบับนำเสนอการ์ตูนการเมืองมากกว่า 1 คอลัมน์ต่อวัน เช่น หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์มติชน และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน เป็นต้น

ในส่วนของผู้อ่าน นอกจากจะให้ความสนใจติดตามอ่านอย่างต่อเนื่องแล้ว บางครั้งก็ได้ เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดประเด็นเนื้อหาและมุขตลกเพื่อนำเสนอด้วย ดังจะเห็นได้บ่อยครั้งใน การ์ตูนของ “ชัย ราชวัตร” ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ลักษณะสำคัญของการ์ตูนการเมืองก็คือ เป็นการสื่อสารหรือบันทึกเหตุการณ์ด้วยภาพและ ข้อความ ในลักษณะตลกขบขัน ประชดประชัน เสียดสี ล้อเลียน โดยสามารถถ่ายทอดเนื้อหา และข้อมูลได้ทุกอย่าง ทั้งนี้จะสื่อออกมาเป็นความคิดรวบยอดในรูปของ “สัญลักษณ์” (Symbol) ทำให้ผู้ดูเกิดการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเป็นภาพสะท้อนของเหตุการณ์ทางการเมืองและปัญหา ของประเทศหรือสังคมในลักษณะที่ทันต่อเหตุการณ์

ดังนั้นการ์ตูนการเมืองจึงมีจุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะตัวที่ชัดเจนก็คือ ในเรื่องของ “เนื้อหา สาระ” ซึ่งจะเน้นหนักทางด้านการเมืองเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีจุดเด่นอีกประการหนึ่งก็คือ การเป็นภาพสะท้อนทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในช่วงเวลาขณะนั้น โดยมี ผู้เขียนการ์ตูนการเมือง (การ์ตูนนิสต์) ของหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับทำหน้าที่เลือกสรร กลั่นกรอง ตลอดจนปรุงแต่งทั้งรูปแบบ เนื้อหาและแนวคิด เสมือนหนึ่ง “นายประตูข่าวสาร” (Gatekeeper)

Gerald Johnson (1983-1984: 137) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้เขียนการ์ตูนการเมืองว่า “การทำงานของการ์ตูนนิสต์กับสถานะความเป็นไปของสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก”

และ Bob Gorell จากหนังสือพิมพ์ Charlotte News (1983-1984: 184) ก็ได้แสดงความคิดเห็นเรื่องเดียวกันนี้ในอีกแง่มุมหนึ่งว่า “การ์ตูนการเมืองเกิดขึ้นมาจากพลังแห่งจิตสำนึกหรือจินตนาการของบุคคล”

การ์ตูนการเมืองมักมีวัตถุประสงค์และลักษณะแตกต่างไปจากการ์ตูนทั่วไป เป็นการ์ตูนที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอแฉคิดเกี่ยวกับเรื่องราว ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของมนุษย์ในมุมต่างๆ โดยผู้เขียนมีวัตถุประสงค์จะทำให้ผู้อ่านเกิดการผ่อนคลายทางอารมณ์และสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงของตนได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งภาพการ์ตูนการเมืองเหล่านี้จะปรากฏให้เห็นเป็นปกติทุกวันทางหน้าหนังสือพิมพ์ (มาณิษา พิศาลบุตร, 2533: 5)

Bruce Russell (1983-1984: 137) นักการ์ตูนนิสต์ชื่อดังได้กล่าวถึงบทบาทของการ์ตูนการเมืองในว่า “การเกิดขึ้นของการ์ตูนการเมืองทำให้หนังสือพิมพ์สามารถสะท้อนแนวคิดและความคิดเห็นไปยังผู้อ่านได้สมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งการทำหน้าที่ดังกล่าวจะเปรียบเสมือนกับกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นภาพต่างๆ ได้หลายแง่มุม ซึ่งลักษณะเนื้อหาของหนังสือพิมพ์โดยทั่วไปนั้นไม่สามารถที่จะเสนอแง่มุมที่เกี่ยวกับความขัดแย้งได้มากนัก แต่เนื้อหาดังกล่าวสามารถมานำเสนอเป็นภาพการ์ตูนได้ ซึ่งทำให้ภาพความขัดแย้งดังกล่าวลดความรุนแรงลง”

การเสนอแง่มุมเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เห็นได้บ่อยครั้งและชัดเจนที่สุดก็คือ ประเด็นทางด้านการเมือง “ส่วนมากจะเป็นภาพการ์ตูนการเมืองที่แสดงออกถึงการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองเป็นส่วนใหญ่ สะท้อนให้เห็นปัญหาหรือประเด็นปัญหาบางประการให้เป็นประเด็นการเมืองขึ้นมา” (เจียมศักดิ์ กอวัฒนสกุล, 2535: 4)

การ์ตูนการเมืองนอกจากจะมีส่วนทำให้ผู้อ่านหันมาสนใจเรื่องราวทางการเมืองมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังสามารถทำความเข้าใจในเรื่องราวที่สลับซับซ้อนได้ง่ายขึ้นด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาของ LeRoy M. Carl (1983-1984: 182) ในปี 1960 เรื่อง “ภาษาของการ์ตูนการเมืองและการตีความของผู้อ่าน” พบว่า การ์ตูนการเมืองเป็นสื่อที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าใจเรื่องราวที่สลับซับซ้อนหรือมีเงื่อนไขได้เป็นอย่างดี โดยการใช้ภาพวาดและภาษาที่เข้าใจง่าย ทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้ประชาชนหันมาสนใจข่าวสารทางการเมืองมากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตามการที่ผู้อ่านจะสามารถตีความหมายจากภาพการ์ตูนการเมืองได้อย่างถูกต้องหรือเข้าใจตรงตามความตั้งใจที่ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองต้องการจะเสนอหรือสื่อความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งมายังผู้อ่านนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้อ่านจะต้องมีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจทั้งเหตุการณ์ข่าวสารขณะนั้นและแนวความคิดของผู้สื่อสาร คือ ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองจึงจะสามารถตีความหมายและเข้าใจสัญลักษณ์ที่สื่อสารผ่านมาทางภาพการ์ตูนการเมืองได้

ดังที่ ภิญโญ บัวทอง (2520: 86) ได้กล่าวไว้ว่า “การ์ตูนล้อการเมืองมีหลายระดับ บางภาพก็ง่ายแก่การเข้าใจ แต่บางภาพก็ดูยาก ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองอย่างแท้จริง จึงจะแปลความหมายออกได้”

ข่าวสารการ์ตูนการเมืองนอกจากจะสะท้อนถึงสถานะทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ในช่วงเวลาขณะนั้นแล้ว ยังสะท้อนถึงแนวความคิดของผู้เขียนการ์ตูนในบทบาทของ “นายประตูข่าวสาร” (Gatekeeper) อีกด้วย

บทบาทในฐานะนายประตูข่าวสารของผู้เขียนการ์ตูนการเมืองในหน้าหนังสือพิมพ์ ได้ผลิตข่าวสารสะท้อนภาพสังคมในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่สร้างความสนใจและผ่อนคลายอารมณ์ให้กับผู้อ่าน นอกเหนือไปจากการทำหน้าที่ด้านการเสนอข่าวสาร ความคิดเห็น และการกำหนดวาระข่าวสารให้กับสาธารณะ งานวิจัยนี้จึงเห็นความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการวิเคราะห์บทบาทดังกล่าว เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการเลือกสรรและกลั่นกรอง ตลอดจนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้เขียนการ์ตูนการเมืองในการที่จะนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาของการ์ตูนการเมืองในแต่ละวัน

ปัญหานำการวิจัย

1. การกำหนดเมืองที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ มีรูปแบบและเนื้อหาอย่างไร
2. การนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาการกำหนดเมืองในแต่ละวัน ผู้เขียนการกำหนดเมืองมีการเลือกสรรและกลั่นกรองอย่างไร
3. มีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้เขียนการกำหนดเมือง ในการกำหนดรูปแบบและเลือกสรรเนื้อหาการกำหนดเมืองเพื่อนำเสนอในแต่ละวัน
4. รูปแบบและเนื้อหาการกำหนดเมืองที่นำเสนอในแต่ละวัน สะท้อนทัศนคติและแนวคิดของผู้เขียนการกำหนดเมือง รวมทั้งสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในขณะนั้นอย่างไร
5. ประเด็นเนื้อหาที่นำเสนอในการกำหนดเมือง มีวิธีการนำเสนอต่างจากข่าวหรือบทความ (ข้อเขียนอื่นๆ) ในเรื่องเดียวกันอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะของรูปแบบและเนื้อหาการกำหนดเมืองที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์แต่ละฉบับ
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาการกำหนดเมือง เพื่อนำเสนอในแต่ละวัน
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้เขียนการกำหนดเมือง ในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาการกำหนดเมืองเพื่อนำเสนอในแต่ละวัน
4. เพื่อศึกษาทัศนคติและแนวคิดของผู้เขียนการกำหนดเมือง ที่ถูกสะท้อนผ่านทางรูปแบบและเนื้อหาการกำหนดเมืองที่นำเสนอในแต่ละวัน

5. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาเรื่องใดเรื่องหนึ่งในการ์ตูนการเมืองกับการนำเสนอในข้อเขียนในรูปแบบอื่น

ข้อสันนิษฐานการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีบทบาทในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาการ์ตูนการเมือง คือ แนวคิดของผู้เขียนการ์ตูน และนโยบายของหนังสือพิมพ์

2. เนื้อหาการ์ตูนการเมืองที่ผู้เขียนการ์ตูนนำเสนอในแต่ละวัน จะสอดคล้องกับประเด็นและกระแสข่าวสารในขณะนั้น แต่แตกต่างกันในแง่ของเทคนิควิธีการนำเสนอ นั่นคือ การ์ตูนการเมืองมักเน้นนำเสนอเป็นข่าวเบาและเสียดสีประชดประชัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิเคราะห์กระบวนการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาการ์ตูนการเมืองของผู้เขียนการ์ตูนการเมืองแต่ละคน จะศึกษาข้อมูลจาก 2 ส่วนต่อไปนี้ คือ

1) ศึกษาจากภาพการ์ตูนการเมืองในหนังสือพิมพ์ 4 ชื่อฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน กรุงเทพธุรกิจ และผู้จัดการรายวัน โดยใช้ช่วงเวลาในการศึกษา 1 ปี คือ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2539 ถึง วันที่ 31 ธันวาคม 2539

2) ศึกษาจากผู้เขียนการ์ตูนการเมือง ซึ่งเป็นเจ้าของผลงานภาพการ์ตูนการเมืองที่ศึกษา

นิยามศัพท์

การ์ตูนการเมือง หมายถึง ภาพวาดหรือภาพกราฟิกอื่นๆที่เกี่ยวกับบุคคลหรือเหตุการณ์ ข่าว มักเน้นจุดสำคัญบางจุดจนดูตลกขบขัน โดยจะเกี่ยวกับเรื่องราวทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมหรือเรื่องอื่นๆ ทั้งนี้จะนำเสนอในลักษณะของการแสดงความคิดเห็น ล้อเลียน เสียดสี ประชดประชัน เป็นต้น

กระบวนการประชุมข่าวสาร หมายถึง ขั้นตอนต่างๆ ในการเลือกสรรกลั่นกรองรูปแบบและเนื้อหาการตูนการเมือง เพื่อนำเสนอในแต่ละวัน โดยแบ่งออกเป็น

1. การกำหนดรูปแบบการตูนการเมือง ได้แก่
 - 1) จำนวนช่องการ์ตูน
 - 2) รูปแบบการใช้ตัวละครการ์ตูน
 - 3) การใช้ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำ
 - 4) วิธีการนำเสนอข้อความประกอบการ์ตูน

2. การเลือกเนื้อหาการตูนการเมือง ได้แก่
 - 1) เนื้อหาด้านการเมือง
 - 2) เนื้อหาด้านเศรษฐกิจ
 - 3) เนื้อหาด้านสังคม
 - 4) เนื้อหาด้านวัฒนธรรมและการศึกษา
 - 5) เนื้อหาด้านต่างประเทศ

ปัจจัย หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการเลือกสรร กลั่นกรอง และการตัดสินใจของผู้เขียนการ์ตูนในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาการตูนการเมือง โดยแบ่งการพิจารณาออกเป็น

- ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยภายในองค์กรหนังสือพิมพ์ อันได้แก่ นโยบายของหนังสือพิมพ์ ประเภทของหนังสือพิมพ์ ทัศนคติของกองบรรณาธิการ เป็นต้น

- ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยภายนอกองค์กรหนังสือพิมพ์ อันได้แก่ กลุ่มผู้อ่านของหนังสือพิมพ์ บริบททางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวาระข่าวสารในขณะนั้น เป็นต้น

- ปัจจัยที่เกี่ยวกับตัวผู้เขียน หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของผู้เขียนการ์ตูนแต่ละคน อันได้แก่ ประวัติชีวิต พื้นความรู้ ประสบการณ์การทำงาน ทัศนคติ แนวคิด ความสนใจส่วนตัว ความสามารถและความชำนาญในการสื่อสาร เป็นต้น

รูปแบบ หมายถึง รูปแบบการนำเสนอการ์ตูนการเมือง ซึ่งแบ่งการพิจารณาได้ดังนี้

1. จำนวนช่องการ์ตูน หมายถึง การพิจารณาเพื่อแยกประเภทของการ์ตูนการเมือง โดยยึดถือเอาจำนวนช่องในภาพการ์ตูนการเมืองมาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) การ์ตูนแบบช่องเดียว (Single Panel)
- 2) การ์ตูนแบบหลายช่อง (Multi Panel)

2. รูปแบบการใช้ตัวละครการ์ตูน หมายถึง การพิจารณารูปแบบของตัวละครการ์ตูนที่ผู้เขียนการ์ตูนแต่ละคนนำมาใช้ในการสื่อความหมายหรือถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้อ่าน ทั้งนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 7 แบบ คือ

- 1) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำ
- 2) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนภาพล้อบุคคลในข่าว
- 3) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนอื่นๆประกอบเรื่อง
- 4) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำผสมผสานกับตัวการ์ตูนภาพล้อบุคคลในข่าว
- 5) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำผสมผสานกับตัวการ์ตูนอื่นๆประกอบเรื่อง
- 6) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนภาพล้อบุคคลในข่าวผสมผสานกับตัวการ์ตูนอื่นๆประกอบเรื่อง
- 7) แบบที่ใช้ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำ ตัวการ์ตูนภาพล้อบุคคลในข่าว และตัวการ์ตูนอื่นๆประกอบเรื่องผสมผสานกัน

3. การใช้ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำ หมายถึง การพิจารณารูปแบบการนำเสนอ “ตัวการ์ตูนที่กำหนดให้เป็นตัวละครประจำ” ที่ผู้เขียนการ์ตูนได้นำมาใช้ในการสื่อความหมายหรือถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่ผู้อ่าน ซึ่งสามารถแบ่งการพิจารณาได้จาก 3 องค์ประกอบ คือ

- 1) การตั้งชื่อและลักษณะการแต่งกายของตัวละครการ์ตูน
- 2) ฉากหรือสภาพแวดล้อมในการ์ตูน
- 3) ชื่อคอลัมน์

4. วิธีการนำเสนอข้อความประกอบการ์ตูน หมายถึง การพิจารณาถึงวิธีการนำเสนอข้อความในภาพการ์ตูนการเมืองของผู้เขียนการ์ตูนแต่ละคน ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 แบบ คือ

- 1) แบบที่ใช้บทสนทนาของตัวการ์ตูน
- 2) แบบที่ใช้ข้อความอธิบายประกอบ
- 3) แบบที่ใช้บทสนทนาของตัวการ์ตูนร่วมกับข้อความ
- 4) แบบที่ใช้ภาพการ์ตูนเพียงอย่างเดียวไม่มีข้อความ

เนื้อหา หมายถึง สารที่ปรากฏอยู่ในการ์ตูนการเมือง โดยพิจารณาได้จากภาพการ์ตูนที่เป็นตัวบุคคลหรือเรื่องราวเหตุการณ์ บทสนทนาของตัวการ์ตูน ประโยคหรือข้อความสั้นๆ ตลอดจนเรื่องราวต่างๆที่แฝงอยู่ในการ์ตูนการเมือง โดยสามารถแบ่งการพิจารณาเนื้อหาได้ดังนี้

- 1) การพิจารณาเนื้อหาด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาต่างประเทศ ที่แฝงอยู่ในการ์ตูนการเมือง
- 2) การพิจารณาบุคคลสำคัญในการ์ตูนการเมือง (หัวหน้าพรรคการเมืองของไทย)
- 3) การพิจารณาจุดยืนหรือทิศทางด้านแนวคิดของผู้เขียนการ์ตูน ที่แฝงอยู่ในการ์ตูนการเมือง เช่น การสนับสนุนหรือคัดค้านในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง
- 4) การพิจารณาเปรียบเทียบการนำเสนอเนื้อหาเรื่องเดียวกันในการ์ตูนการเมืองกับการนำเสนอในข้อเขียนรูปแบบอื่นในหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นๆ

ผู้เขียนการ์ตูน หมายถึง ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองหรือการ์ตูนนิสต์ (Cartoonist) ที่เขียนเป็นประจำในคอลัมน์การ์ตูนการเมืองของหนังสือพิมพ์ฉบับใดฉบับหนึ่ง ซึ่งในงานวิจัยนี้จะหมายถึงผู้เขียนการ์ตูนการเมือง 7 คน จากหนังสือพิมพ์ 4 ชื่อฉบับที่เลือกมาศึกษา ได้แก่

1) นายศักดา แซ่เอี้ยว (เซีย)	จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
2) นายสมชัย กตัญญูตานันท์ (ชัย ราชวัตร)	จากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
3) นายชูชาติ หมั่นอินกุล (หมั่น)	จากหนังสือพิมพ์มติชน
4) นายอรรถพร กิติชัยวรรณ (แอ๊ด มติชน)	จากหนังสือพิมพ์มติชน
5) นายชูเกียรติ เจริญสุข (คามิน)	จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน
6) นายบัญชา แสงตันชัย (บัญชา)	จากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน
7) นายอรุณ วัชรสวัสดิ์ (อรุณ)	จากหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ

แนวคิดของผู้เขียนการตูนการเมือง หมายถึง ข้อคิดเห็น มโนคติ หรือมุมมองของผู้เขียนการตูนการเมืองที่มีต่อบุคคล กลุ่มบุคคล เหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาต่างๆ โดยเกิดจากประสบการณ์หรือการเรียนรู้ แล้วสื่อออกมาทางเนื้อหาการตูนการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งในทางสนับสนุน-คัดค้าน พอใจ-ไม่พอใจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ได้เห็นถึงกระบวนการเลือกสรรและกลั่นกรอง ตลอดจนการตัดสินใจของผู้เขียนการตูนแต่ละคนในการที่จะนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาการตูนการเมืองในแต่ละวัน
2. ได้ทราบถึงทัศนคติและแนวคิดของผู้เขียนการตูนแต่ละคนที่มีต่อสภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในช่วงเวลาขณะนั้น
3. เป็นประโยชน์ทางวิชาการในการเพิ่มพูนองค์ความรู้เรื่อง “นายประตูข่าวสาร” (Gatekeeper) ในส่วนที่เป็นบทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนการตูนการเมือง